

INAK

NATALIE DEPRAZ, DAN ZAHAVI (eds.): *Alterity and Facticity. New Perspectives on Husserl (Inakosť a fakticita. Nové pohľady na Husserla)*. Phaenomenologica 148. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 1998, 236 s.

S fenomenológiou sa spájajú niektoré fenomenológii vlastné témy – intencionalita, vedomie, horizont, (prirodený, životný) svet, postoje... Poznáme ich z mnohých opisov fenomenológov a filozofov inšpirovaných fenomenológiou. Pri ich skúmaní sa dá siahnuť po početných analýzach Edmunda Husserla a po množstve ďalšej literatúry, ktorá sa snaží jeho skúmania zachytiť a prípadne nanovo interpretovať. Možno k tejto rozsiahlej Husserlovej (husserlovskej) literatúre dodať ešte niečo nové či – povedané levinasovsky – „iné“?

Odpoveď sa nachádza v samotných Husserlových rukopisoch. Podľa autorov textov zborníka s príznačným názvom *Alterity and Facticity* „sa musí dnes prevládajúca interpretácia Husserla považovať za zastaranú, keďže o Husserlovom myslení dáva len veľmi čiastočný a limitovaný obraz. Pokračujúce publikovanie *Husserlian* sprístupnilo a pokračuje v sprístupňovaní početných Husserlových vedeckých rukopisov a ich štúdium núti revidovať a modifikovať mnohé rozšírené a dominantné interpretácie“ (s. 7). K novému štúdiu Husserla patria nielen náročné filozofické otázky, ktoré vyžadujú bližšie vysvetlenie, alebo problémy, ktoré sú v Husserlových dielach skôr načrtnuté než detailne rozvedené, ale aj spomínané známe fenomenologické témy. Je príznačné, že projekt *Alterity and Facticity* dáva príležitosť mladej fenomenologickej generácii, filozofom, ktorí obhajovali svoje dizertácie v rozmedzí rokov 1991 – 1996. Zborník vyšiel v tom období a keďže jeho autori okrem dovedy vydaných *Husserlian 1 – XXX* čerpajú aj z nepublikovaných rukopisov, ich príspevky sú stále aktuálne a možno ich považovať za podstatný fenomenologický zdroj.

„Dominantné“ a tradičné Husserlove filozofické problémy zo základných vydaných diel, napríklad z *Logických skúmaní* či *Ideí k čistej fenomenológii*, sú videné novou optikou, ktorá ovplyvnila ich (re)interpretáciu, hoci ich význam nemusí byť celkom iný. Už na prvý pohľad prevažujú témy pasivity, inakosti, fakticity, konania či etiky, ktoré naznačujú sledovanie posunu od statickej ku genetickej a nakoniec ku generatívnej fenomenológii. Opakovane sa stretávame so zmyslovosťou, (seba-, hetero-) afektivitou, motiváciou a stále sa objavujúcim problémom začiatku. Medzi textami sa nachádzajú aj dve analýzy, ktoré sa orientujú na súvislosť Husserlovej fenomenológie s Kantovou a Heglovou filozofiou. V deviatich príspevkoch nechýbajú ani špeciálnejšie Husserlove témy: otázky spojené so sociálnym svetom, vzťah k politickému (Philippe Ducat: *Rationalism, Idealism, Nationalism*) či Husserlova teória konania, na ktorú sa neraz zabúda (Karl Mertens: *Husserl's Phenomenology of Will in his Reflections on Ethics*).

Texty v knihe *Alterity and Facticity* poukazujú na skryté súvislosti a nové možnosti Husserlovej fenomenológie. Do určitej miery naznačujú, ako by sa mohol odvíjať pohľad na ne aj u ďalších fenomenológov. Okrem vlastného spracovania problé-

mu nálady, rozpoloženia, ktorý tiež patrí k nevšedným Husserlovým témam (nachádza sa v rukopisoch M III 3 II 1 z rokov 1900 – 1914 a A IV 34, napísanom v rokoch 1920 – 1930), ponúka Nam-In-Lee vo svojom príspevku *Edmund Husserl's Phenomenology of Mood* zaujímavú hypotézu. Podľa nej to mohli byť práve tieto textové materiály, o ktorých Heidegger písal ako o určitom Husserlovom nepublikovanom skúmaní, zaoberajúcom sa „veľmi odlišnou oblasťou fenomenologického výskumu“, ktoré mal Heidegger k dispozícii a ktoré ho zásadne ovplyvnili. Možnú súvislosť ponúka štúdium vnímania a pasívnej syntézy, vedúce napríklad k analýzam chýb pri vnímaní, vzdialenosti a blízkosti (Christina Schües: *Conflicting Apprehensions and the Question of Sensations*), na ktoré by sa dalo nadviazať u Merleau-Pontyho, ale aj u Emmanuela Levinasa s jeho témami inakosti, túžby po inom, vzťahu k inému. Práve toto *iné, alterita, alien-ness, otherness*, ktoré Husserl v neskorších textoch označuje ako *Ichfremde*, motivuje a ponúka možnosť rozvíjať pôvodné fenomenologické skúmanie. S touto vrstvou sa stretávame vo viacerých súvislostiach. Je dôležitou súčasťou uchopovania reflexie a vedomia seba. Bez určitej ne-egologickej dimenzie, bez imanentnej inakosti totiž nie je možné prekonať regresívnosť. Navyše, ako uvádza Dan Zahavi, „pred-reflexívne vedomie seba sa nesmie ponímať ako jednoduchá, statická a sebe-postačujúca seba-prítomnosť, ale ako dynamická a diferencujúca otvorenosť voči inakosti“ (s. 221). Seba-inakosť vedie Natalie Deprazovú k odhaľovaniu rôznych rovín pasivity (*Imagination and Passivity. Husserl and Kant: A Cross-relationship*), pasivity, ktorá nie je len protoaktivitou ani opakom aktivity a nie je ani pojmom v tradičnom zmysle uchopovania (*capere*). Pasivita súvisí s heterogenitou, stretávame sa s ňou na individuálnej úrovni a takisto vystupuje ako pasívne v spoločensve. Prekonaním polarita aktivity-pasivity sa dostávame ešte ďalej, keď pasivitu nachádzame v podobe „byť stratený v druhom“.

Inakosť má miesto aj v najrozsiahlejšom, náročnom, ale prehľadne spracovanom príspevku Anthonyho Steinbocka *Spirit and Generativity: The Role and Contribution of the Phenomenologist in Hegel and Husserl*. Problém generatívnosti si žiada nielen presun od individuálneho k spoločenskému, od statického ku genetickému, ale aj pokračovanie k limitným témam narodenia, smrti, tradície, jazyka a pod. Cudzie si vyžaduje špecifický prístup, nemôžeme ho redukovať na domáce, je pre nás neprístupné, ireverzibilné, medzikultúrny dialóg nie je len vecou jednoduchej výmeny, cudzie určitým spôsobom odoláva komparatívnosti. Pri takom prístupe, „konfrontácii“ alebo skôr komunikácii s cudzím sa dostávame k otázkam: Aký je náš život?; Aké je jeho smerovanie?; „Aké sú iné možnosti?; Ako zmierime náš životný štýl s iným?; Môžeme integrovať cudziu normativitu do nášho, domáceho?; Môžeme presvedčiť iného, že naša normativita môže byť zdieľaná aj ním?“ (s. 195). Od týchto otázok nie je ďaleko k neriešiteľným, fenomenologickým konfliktom (ako ich nazýva Max Scheler), „ktoré sú tými najhlbšími konfliktmi, a jediné, čo môžeme urobiť z *etického hľadiska*, je nechať iných ‚existovať‘ a dovoliť im ísť odlišnými cestami“ (s. 195). Etika je doménou *Husserlian 28* a série článkov známych ako Kaizo-Artikel, ktoré Husserl napísal v 20. rokoch. Fenomenológia je v nich „oživená“ ako etický projekt orientujúci sa napríklad na problém zodpovednosti. V textoch zborníka ne-

prevládajú len príspevky k prirodzenému, fenomenologickému, eidetickému postoju. Doménou skúmania je čoraz viac kritický postoj („kritische Einstellung“).

Alterity and Facticity prináša predovšetkým subtilne analýzy, podrobne prechádzajúce cestou Husserlovej argumentácie nielen v známych dielach. Novým čítaním vybočuje zo zavedených a ustálených ponímaní. Tento postup je vlastným spôsobom prítomný u samotného Husserla. Jeho fenomenológia požaduje orientáciu na minulosť (tradíciu) a na budúcnosť. Uvedomuje si, že s novou generáciou prichádzajú „nové štruktúry zmyslu“. Aby bola fenomenológia „generatívna, musí ísť za to, čím je ‚husserlovská‘ fenomenológia“ (s. 197). Ako poznamenáva Anthony Steinbock: „Nemyslím to v tom zmysle, že by ‚husserlovská‘ fenomenológia bola chybná... K samotnej štruktúre generatívnej fenomenológie patrí skôr to, že ide za seba. Možno to vrhne nové svetlo na často citovanú frázu, že fenomenológ je ‚neustálym začiatočníkom““ (s. 197).

Jaroslava Vydrová

Mgr. Jaroslava Vydrová
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR
filojaku@savba.sk

O ÚNAVÁCH

CHRÉTIEN, J.-L.: *De la fatigue (O únave)*. Paris: Minuit 1996, 176 s.

Kniha J.-L. Chrétiena *O únave* sa zaoberá fenoménmi, ktorý sa grupujú za slová omrzenosť (či zunovanosť – *lassitude*), znechutenosť (*dégout*), vyčerpanosť... a, samozrejme, únava. Tieto fenomény viac či menej súvisia s pasivitou. A práve ich súvislosť s pasivitou ma podnietila prečítať si túto knihu, nie záujem o prípadný negatívny obsah slova únava, pre niekoho možno prvotný.

Fenomenológii pripomenul význam únavy E. Levinas, obzvlášť vo svojich dielach z raného obdobia [1]; predpokladám, že i J.-L. Chrétienovi, ktorý sa do fenomenologickej školy zaradil v rovnakej generácii ako J.-L. Marion. Kniha roztvára scénu pre námiet naširoko. Začína starogréckou filozofiou, pokračuje biblickým myslením v jeho dvoch podobách, nakoniec určí miesto aj nihilizmu. Únavu chápe ako základný metafyzický problém – nie ako problém lokálneho psychologického javu –, zasahujúci všetky dimenzie človeka. To, ako chápeme únavu, hovorí o tom, ako chápeme telo, čas, smrť, božskosť. Chápanie nie je len vedomosťou o... To, ako chápeme únavu, vypovedá o tom, ako ju žijeme; i chápanie je v tesnom spojení s bytím. Podľa autora existuje grécka únava a grécke telo (čas, božskosť) – tak ako kresťanská únava